

3. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek/Buks/Literat/baht_form/10.php
4. Башляр Г. Избранное: Поэтика пространства / Пер. с франц. Гастон Башляр. – М.: “Российская политическая энциклопедия”, 2004. – 376 с.
5. Ванслов В. Эстетика романтизму / Віктор Ванслов. – К.: Мистецтво, 1966. – 402 с.
6. Гуменний М. Поетика романного жанру Олеса Гончара: проблеми типологій: монографія / Микола Гуменний. – К.: Акцент, 2005. – 240 с.
7. Дзись Г. Специфіка хронотопу у жанрі прозової мініатюри: фрагментарність, мозаїчність, часопросторові зміщення / Галина Дзись // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: зб. наук. праць / Ред. кол. Я. О. Поліщук та ін. – Рівне: РДГУ, 2008. – Вип. XVIII. – С. 125-135.
8. Книга символів. – Режим доступа: <http://www.symbolsbook.ru/>
9. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства: монографія / Нона Копистянська. – Львів: ПАІС, 2005. – 368 с.
10. Лівінська О. “До свого дому не пізно й опівночі, або Архетип дому в українській художній літературі” // Мультиверсум: Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, 2004. – № 44. – Режим доступа: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_44/Livinska.htm
11. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром’яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 752 с.
12. Мушкетик Ю. Яса: роман: Розд. 1-17 / Юрій Мушкетик. – Харків: Фоліо, 2006. – 415 с.
13. Мушкетик Ю. Яса: роман: Розд. 18-33 / Юрій Мушкетик. – Харків: Фоліо, 2006. – 415 с.
14. Новиченко Л. Три критики про роман Ю. Мушкетика “Яса” / Леонід Новиченко // Вітчизна. – 1988. – № 10. – С. 151-159.
15. Ромас Л. Сакральні топоси в історичній прозі Ю. Мушкетика (на матеріалі романів “Яса”, “На брата брат”, “Гетьманський скарб”, “Погоня”) / Людмила Ромас // Актуальні проблеми української літератури і фольклору: наук. зб. – Донецьк, 2010. – Вип. 15. – С. 273-279.
16. Степанов О. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник / Олександр Степанов, Михайло Фіцула. – К.: Академвидав, 2006. – 520 с.
17. Шевченко Т. Повне збір. тв.: у 12-т т. – Т. 2: Поезія 1847-1861. / Редкол. М. Г. Жулинський (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2001. – 784 с.

УДК 821.161.2-97

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ ЗБІРКИ ЧУДЕС “ГОРА ПОЧАЇВСЬКА (1793 Р.)”

Питюр О. В., аспірант

Київський університет імені Б. Д. Грінченка

Стаття присвячена дослідженню особливостей жанрової структури збірки чудес “Гора Почаївська” як барокового твору, що об’єднує в собі елементи міраклу, молитви, літопису, акафісту та пісні.

Ключові слова: збірка чудес, молитва, образ Богородиці.

Питюр О. В. ОСОБЕННОСТИ ЖАНРА СБОРНИКА ЧУДЕС “ГОРА ПОЧАЕВСКАЯ” / Киевский университет имени Б. Д. Гринченко, Украина.

Статья посвящена исследованию особенностей жанровой структуры сборника чудес “Гора Почаевская” как бароккового текста, который объединяет в себе элементы миракля, молитвы, летописи, акафиста и песни.

Ключевые слова: сборник чудес, молитва, образ Богородицы.

Rytur O. V. GENRE FEATURES IN THE COLLECTION OF MIRACLES “GORA POCHAIVSKA” / Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine.

The article provides the research of genre features in structure of the miracle collection book “Gora Pochaivska” as baroque text, which combines elements of the miracle play, prayer, chronicle, akathist, and song.

Key words: collection of miracles, prayer, the image of the Virgin.

Збірка оповідань про чудотворну ікону “Гора Почаївська” становить одну із численних книг, які описують чудеса пресвятої Богородиці, “величний і розвинений культ якої формує епоха бароко” [13, с. 112]. Розвитку цього культу сприяють чудотворні ікони, які були поширені як в Україні, так і далеко за її межами. Однією із таких ікон є Почаївська ікона Пресвятої Богородиці, що стала об’єктом поклоніння як руського, так і польського народів, бо перебувала на пограничній території Почаївського монастиря, яким на той час володіли уніатські отці-василіяни. Порубіжжя найбільш швидко реагувало на запити бароккового європейського суспільства, в результаті чого відбулося “перенесення, через польське посередництво, зразків середньовічного європейського театру (міраклю, містерії...), які в Західній Європі віджили свій вік” [9, с. 19]. Дмитро Наливайко також наголошує на трансформації “традиційних жанрів”, які поступово наповнювалися новим змістом, виконували нові завдання, функції, змінювалася їх структура [9, с. 19]. Дослідження Богородичної тематики, яка представлена у різних жанрах бароккового письма, є об’єктом зацікавлення таких сучасних українських науковців, як О. Білоус, К. Борисенко, І. Ісиченко, І. Кметь, Б. Криси, Я. Мельник, Ю. Пелешенко, І. Чепіги та ін. Натомість актуальним, на нашу думку, є дослідження богородичних оповідань, які поєднують у собі елементи міраклю, літопису, молитви і на українському ґрунті представлені збірками оповідань, поштовхом до створення яких є чудеса від ікони Богородиці. Таке дослідження актуалізує погляд на структуру художнього твору як компілятивної структури, в у центрі якої знаходиться образ Богородиці, який організує композицію. Отже, метою нашого дослідження є визначення особливостей жанрової структури збірки чудес “Гора Почаївська”. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: визначити творчий метод, який ліг в основу збірки оповідань “Гора Почаївська”; дослідити жанрову природу художнього твору; визначити структуру різножанрових оповідей та роль образу Богородиці у оповіданнях про чудеса Пресвятої; виділити модель оповіді твору.

Поліфонія жанрів у Київській Русі, за твердженням Д. Лихачова, пов’язана із функцією художніх текстів, адже головним було використання жанру, та “практична ціль”, для якої призначався жанр [12, с. 50]. У результаті такого підходу твори групувалися у цілі ансамблі, збірники, які могли поєднувати твори релігійного та світського характеру, що були об’єднані спільними образами, мотивами, ідеєю, тематикою, але працювали з метою поінформувати, вразити, привернути увагу, застерегти, пояснити, розповісти. Це спричинило надзвичайну строкатість будови твору, коли “твори давньоруської літератури “нарошувалися” творами інших жанрів та інших епох зі своїми художніми методами” [12, с. 51], тому актуальним є визначення особливостей використання художнього методу, якій найбільш якісно може бути використаний у творах релігійного змісту. Одним із таких є творчий метод, що закладав увесь художній стрій твору, його три найбільш значимі фактори: аспект зображення, об’єкт зображення, а також орієнтацію на ступінь просвіченості реципієнта, ціль та актуальне творче завдання [5, с. 73]. Отож, структура збірки “Гора Почаївська” аргументується вимогами творчого методу, що, на нашу думку, покладений в основу твору, у якому “модус творення формується і підтримується геоцентричною системою / ієрархією цінностей, ціллю, критерієм, суддею, архетипом, творцем яких мислиться Бог” [5, с. 62]. Хоча в центрі твору – ікона, яка продукує чудеса, людина є активним сприймачем чудес, її розум, серце та воля активно беруть у цьому участь. Отже, антропоцентризм твору є виразним, чуттєвість людини, зміна її фізичного, психічного та емоційного стану є предметом особливої уваги автора. У заключенні збірки “Гора Почаївська” автор просить милостиво поставитися до його невеликого твору, що був написаний для “доброхотного” читача не лише з метою прославити Богородицю у чудотворному образі її ікони, але бути провідником Божої волі на землі, співтворцем із благословення Богородиці.

Позиція чудесного завжди викликала неоднозначні оцінки. Твори, побудовані на основі чудес – міраклі – мають давню традицію, яка поширилась із Франції. Своєрідно цей жанр втілювався в епоху бароко на українському ґрунті, зокрема в збірці отців-василіян – “Гора Почаївська” (1793 р.), яка оповідає про чудеса, здійснені Почаївською іконою Божої Матері у різні історичні періоди. Тексти, які були укладені на основі опису чудотворної ікони, не є новими у літературі, що пояснюється тим, що “ікона і словесний твір всюди і постійно зближуються отцями церкви як дві іпостасі однієї і тієї сутності” [5, с. 47].

Апокрифічні казання про Богородицю покладені, за твердженням В. Нікітіна, в основу агіографічних, гімнографічних, гомілетичних текстів, які були приурочені до Богородичних свят та різних церковних богослужінь [10, с. 188]. Такі тексти знаходилися в різноманітних книгах – Тріодіях, Мінеях, Октоїхах, Богогласниках, які визначалися різною метою та функцією у житті давньоруської людини. Давньоруські книжники засвоювали оповідання про Богородицю через такі твори, але на українському ґрунті вони також вживалися у жанрі Богородичних оповідань, що був наближений за західноєвропейського міраклю. На відміну від останнього, що був “жанром релігійно-повчальної драми, близької до містерії та мораліте” [6, с. 48], у давньоруській літературі сформувалися так звані сказання про Богородичні ікони. Витоки цього жанру В. Нікітін бачить у візантійських зразках, які були добре відомі давньоруським книжникам. Особливість такого жанру полягала в поєднанні різноманітних жанрових структур, що обумовлювалося терапією барокового тексту, а також, відповідно до риторичної теорії, спільною триединою метою барокового тексту: повчати, розважати та хвилювати [14, с. 90].

Збірка чудес “Гора Почаївська”, перш за все, постає як історичний документ, що фіксує не лише одні із найважливіших етапів розвитку Почаївської лаври, а й описує реальні історичні події, які відбулися у XVIII ст. Такою подією є чудесне звільнення монастиря від турецької навали 1675 р., коли на захист храму явилася Богородиця із янголами. Автор, оповідаючи про подію, вказує, що від турків не було спасіння жодному замку чи граду, коли путь загарбників пролягав до Збаража, Вишнівця, Почаєва. Тривав штурм Почаївської святині із недільного ранку до середи, коли явилася Богородиця. Прикметно, що автор пояснює напад татар через “оумножившейся слобъ людской, грѣхъ ради наших [3, арк. 4]. Означена релігійна причина вимагає й відповідної реакції від мирян, які не втрачали надію і почали молитися до Богородиці та співати акафіст. У цьому історичному переказі помічаємо ознаки ще одного жанру – молитви, що була неодмінним атрибутом барокової набожної людини, для якої добро і зло, рай та пекло були зовсім поруч. Семантика молитви обумовлюється бажаннями та прагненнями того, хто молиться, а “сам молитовний акт є не тільки вираженням надії, але й шлях до досягнення її предмета” [8, с. 59]. Відповідно до цієї позиції виражаються й інтенції, що формують шість інтенціональних типів молитви [8, с. 60]. У збірці чудес “Гора Почаївська” можемо виділити численні молитви-прохання, а також молитви-клопотання щодо живих чи мертвих членів сім’ї, молитви-подяки до Богородиці, що супроводжується обов’язковим поклонінням чудотворному образу, офіруванням, принесенням срібного табелю або інших матеріальних благ на знак подяки за благодать.

Молитва виступає окремою інтенцією людини, у якій реалізується її емоції, почуття, прагнення, комунікативне бажання спілкування із надприродним. За твердженням науковців, молитва – це “особливий жанр, який використовує поезію й прозу як інструментальні завдання для вирішення власних завдань” [8, с. 54], а також постає “відкритим (незавершеним) текстом, хоча може й складатися з чітких завершених фрагментів. Ця властивість молитви як тексту особливого жанру виявляється в її синтактиці” [8, с. 54-55]. У тексті “Гора Почаївська” (1793 р.) немає чітко усталеного тексту молитви до Богородиці, не завжди наявні три частини, які виділяються у внутрішній структурі цього акту [8, с. 55]:

- 1) зачин або воання до Бога, пресвятої Богородиці чи святого, до якого вона звернена;
- 2) тематична частина, яка виражає специфічний зміст даної молитви;
- 3) завершеним або відпуст.

У збірці чудес “Гора Почаївська” назвемо такі типи молитви:

– внутрішня безсловесна мовчазна молитва, за допомогою якої звертаються до Богородиці, наприклад: “и вси единомудшно припадше къ Іконѣ чудотворной Пречистыя Дѣвы Бѣцы, слезы проливающе, всю ношь на молитвѣ препроводили” [3, арк.10 зв.]. Внутрішня молитва може бути виголошена як однією людиною, так і декількома або громадою;

– молитва, зміст якої коротко переказаний оповідачем. У такій молитві відсутній традиційний зачин-звернення до Богородиці, але наведена розгорнута тематична частина, у якій виказується зміст прохання або побажання, наприклад: “**моляшеся** къ Пречистой Дѣвы Бѣцы, да избавить рабу свою, дщерь ихъ, ѿ биса лютаго...” [3, арк.14 зв.]; або “жена ео тако ѿ страждущаа видуши, возопи къ Пречистой Дѣвы, въ Образе Почаевскомъ, славному чудесе: да бы ходатайствомъ своимъ мужа ея ѿ таковыа избавленла бѣды, обещаюся его представити пред честною Иконою въ Монастырь Почаевскомъ...” [3, арк. 9 зв.];

– власне молитва, яка передається у вигляді прямої мови того, хто звертається до Богородиці, наприклад: “Помилуй насъ Мти Бжїя, покажи на насъ худыхъ и недостойныхъ рабихъ твоихъ древнїя милости твои. Въмы тя скорую заступницу рода Хрїстіанскаго: не дай видѣти погибели служащихъ тебѣ, ѿ кланяющихся Иконъ твоей Чудотворной, во помози и изми насъ zde живущихъ ѿ рукъ агарянскихъ, ако иногда спасла еси всесылными твоимъ Возводствомъ царствующій градъ ѿ Сквдскаго возводи, потопила еси вины нападающая на градъ твой: тако и насъ сохрани въ стѣй Обители сей [3, арк. 10 зв.]. У тексті молитва прохає подана шрифтом, що є вдвічі меншим за основний. Цей приклад колективної молитви містить у собі також вказівки на попередні історичні події, що мали місце у цьому географічному регіоні.

Оскільки молитва не являється завершеним актом, то її незавершеність “синтаксично виявляється у двох феноменах, які належать до сфери її синтактики. Перший із них полягає у наявності мислимого контексту” [8, с. 55]. У тексті “Гора Почаївська” нерідко такі молитви продовжуються згадкою оповідача на спів акафісту Пресвятій Богородиці без наведення тексту самого акафісту. У цьому аспекті на відміну від індивідуальних молитов, які мають довільну форму і можуть містити лише вигук до Богородиці, акафіст має складнішу будову: довгий піснеспів, що має 13 кондаків та 12 ікосів (усього 25 пісень). Таким чином реалізується другий феномен молитви, що “полягає у наявності ритму” [8, с. 57], який готує до сприйняття небесних благ. Дуже часто саме після виконання акафісту до Богородиці наступає остаточне зцілення, наприклад, зцілення одного з дітей Прокопа Герчинського. Дитина, яка була при смерті, після звернення батька до Богородиці у її чудотворному образі Почаївському та виконання літургійного співу цілком одужала, наприклад “по совершенїи же Акадїста егда въ домъ возвратишя, ѿбретохъ ѿтроча то на ѿбрѣтхъ матерє своя съдящо весма оуже имьненно, ибо смиющося...” [3, арк. 72]. Отже, акафістичний спів є активним продовженням попередньої молитви.

Збірка оповідань про чудеса ікони Почаївської Божої матері містить численні свідчення очевидців, які сподобилися благодаті Діви. Характерно, що такі оповідки записані із вказівкою на час (день, місяць, навіть час доби), рід занять (соціальний статус) та ім'я очевидця, назву населеного пункту, з якого прибув на гору Почаївську до ікони, наприклад: “Року “а҃мв. Мѣа Маѣа, ия. дня. Оучтивый Василий прозванїемъ Бонякъ, з мистечка Крупы, пришедши на Гору Почаевскую...” [3, арк. 24]. Аналіз таких документальних свідчень дає змогу зробити висновки, що учасниками чудесного є люди різних професій та соціальних станів, наприклад іноки, іереї, митрополити, архімандрити, диякони, жиди, лікарі, студенти, підстарости, мельники, пасічники, писарі, конюхи, малярі, столярі, обивателі міст та сіл, характер занять яких не вказано, крім коротких епітетів-характеристик, на зразок славний, трудолюбивий, чесний та ін. Незмінним атрибутом таких свідчень є мотив чудесного, “яке служить у розповіді засобом інтриги, зміщення просторово-часових координат (сон, видиво, видіння), охудожнення... потужним чинником впливу на емоційне сприймання всього, про що йде мова” [1, с. 67]. Оживлення мертвого, врятування потопельника, зцілення від затяжної хвороби чи моровиці, порятунок майна праведника чи його худоби – усі ці випадки старанно записані у книзі чудес “Гора Почаївська”. Цікаво, що сам акт чудесного відбувається за активної позиції самої людини, серце та ум якої мають бути відкритими. Ці дві категорії неодмінно присутні у системі координат художнього простору збірки, і усіяко підкреслюються автором у таких мовних формах: “сболізнуючи сердцемъ [3, арк.7], “ѿ сердца теплыя проливающъ слезы” [3, арк. 4], “оумомъ бо притече къ Иконѣ чудотворной...” [3, арк. 17], “сердцемъ же точїю и оумомъ таковоє сотвори намеренїя...” [3, арк. 23] та ін. Поряд із такою увагою до кордоцентризму та активного розумового начала людини у збірці численними є також неусвідомлювані форми пізнання навколишньої дійсності, що представлені у формі численних сновидінь та марень людей, що перебувають на межі життя та смерті у результаті затяжної хвороби. А. Макаров

вказує на те, що “сновидіння – також мислення, але таке, що оперує загадковими і неясними для розуму образними формами” [7, с. 73]. У такому ірраціональному стані людина отримувала настанови для подальшого одужання. Сновидні сюжети у збірці чудес також різноманітні: це і поява чудотворної ікони у світлості, одного або двох іноків, наставляння Богородиці, видінь померлих батьків, дзвіниці, монастиря та гори Почаївської, видінь майбутньої подорожі до Почаєва або самого себе у цілком здоровому стані. У цьому аспекті виникає дуже важлива проблема співвіднесення літературного та мистецького твору та міра ірраціональності цих двох творів, їх вплив один на одного. Цю проблему порушують науковці, які вбачають у спогляданні фрески Мікеланджело з відповідними медитаціями молитовний акт, спосіб зв’язку того, хто молиться, із Богом [8, с. 61]. У збірці “Гора Почаївська” подібним молитовним актом відзначається споглядання хворими чудотворної Почаївської ікони. Крім повсякчасної згадки про ікону Богородиці (без опису образу, який на ній зображено), у збірці знаходимо лише ілюстрацію, що фіксує момент явлення Богородиці у вогненному стовпі двом інокам на горі Почаївській. Межа між реальною землею і небом на цьому зображенні стерта, натомість зафіксовано той стан, коли “людина відчуває присутність “неба” на “землі” і відкриває для себе якусь особливу реальність, де (як уві сні) те, що існує реально, невіддільне від уявного” [7, с. 82]. Врешті-решт цей ірраціональний стан функціонує як дієвий літературний прийом [7, с. 79], який працює на збудження чуттєвої душі усіх учасників дива: хворого, автора та читача, а також виконує пояснювальну функцію, у окремих випадках виступає інструкцією до подальшої діяльності, настановою-застереженням.

Окремо в збірці виділяємо тексти, що відрізняються від загального стилю тексту тим, що мають форму офіційних документів. Це повідомлення священнослужителів про бажання коронувати чудотворну ікону, заклик мирян до відвідання Почаївського монастиря в метою письмової фіксації змісту чудес. Хронологія історичного викладу подій у цій частині порушена, оскільки структурування свідчень відбувається за принципом свідок 1, свідок 2, свідок 3 і т.д. Крім цього, оповідь може переказувати не безпосередній учасник зцілення, а його родич чи знайомий, який є свідком або переповідачем почутого. У такому випадку автор зберігає обов’язкову умову із вказівки імені, фіксує здійснення обряду сповідання та власноручного підпису у книзі.

Другу частину оповідань книги “Гора Почаївська (1793 р.)” становить повість про заснування нової церкви у монастирі Почаївському. Ця подія стала можливою завдяки ясновельможному панові Миколі Потоцькому, який фінансував спорудження святині. Оповідна манера у цій частині книги повертається до попереднього порядку і продовжує розповідати про чудеса, переказані очевидцями. Декілька разів у збірці згадується книжниця “Гора Почаївська”, ймовірно попереднього видання, яке було здійснено 1772 року. Саме книжка про чудеса Почаївської ікони, яку читав під час хвороби благородний Казимир Борковський, надихнула його вручитися заступництву Богородиці і офіруватися, що врешті-решт врятувало йому життя. Таким чином книга виконує терапевтичну, настановчу функцію.

У заключенні книги оповідань “Гора Почаївська” вказується на мету створення цього твору: уславлення Богородиці, прохання у заступництві, а також настанову читача, для якого були відібрані чудеса таким чином, щоб не втомити довгим читанням, але викликати у нього найбільш позитивні враження від Почаївських святинь. Заклучні пісні до Почаївської Богородиці у чудотворній іконі уславлюють святиню і коротко переповідають зміст чудес, що були детально описані у книзі.

Спільним організуючим елементом для усіх жанрових частин збірки виступає образ Богородиці у чудотворній іконі Почаївській. Семантику цього образу в уніатській традиції визначається очевидцями чудес і має безліч семантичних відтінків, серед яких такі: єдина християнська заступниця; джерело зцілення на горі Почаївській; усіх хворих цілителька; та, що втішає; небесний лікар; цариця неба і землі; та, що просить своїми молитвами перед Богом; кульгавим зцілення, а хворим здоров’я; для всіх помічниця; заступниця роду християнського та ін.

Аналіз жанру та структури оповідей у творі дає змогу говорити про синтаксично-парадигматичну модель оповіді у творі, про які свого часу говорив Цветан Тодоров, визначаючи “синтаксис функцій (подій) та певні повторювані системи (парадигми)” [11, с. 221]. У такому випадку оповіді-чудеса виступають як історії, що розповідають про людей та події, яким можна приписати відповідні одиниці (функції + власні імена) у вигляді речень подій. У

нашому випадку синтаксис подій розгортається за принципом прикметник, який вказує на внутрішні риси персонажа (чесний, праведний, працьовитий), власне ім'я та географічний орієнтир на місцевості, назву частини тіла людини, яка спричиняє найбільші страждання (голова, очі, гортань, ноги, руки, живіт та ін.), а також дієслова, що відображає поведінку або дії персонажа (звернувся, помолвився, вручився, виконав, офірувався, приніс та ін.)

Додатковими поняттями, які описують синтаксис подій у творі, є обіцянка, переживання, сльози, які увиразнюють емоційний стан персонажа. Таким чином структура оповідей, які побудовані на основі опису чудес Богородиці, мають сталу форму і будуються за зразком: прикметник – характеристика персонажа – власне ім'я – рід занять – опис хвороби, психічного та емоційного стану – поштовх до звернення до Богородиці (сон, марення, напуття іншого) – молитва та обіцянка прийти на гору Почаївську та вклонитися чудотворному образу – зцілення – виконання/невиконання обіцянки – письмова фіксація правильності своїх свідчень у книзі за допомогою власноручного підпису. Така оповідна манера працює на розкриття основної ідеї твору – прославлення Богородиці шляхом враження через повторення у сюжеті збірки однієї схеми, що закарбовується у розумі та серці читача і формують дієвий рецепт на усі випадки життя, адже у збірці Богородиця виступає не тільки як оборониця і цілителька людей і тварин, а й та, що повертає втрачене майно і матеріальні цінності, карає тих, хто слабкий волею чи духом.

Жанрова структура збірки чудес “Гора Почаївська (1793 р)” має компілятивний характер і об'єднується навколо чудотворного образу Богородиці та географічного центру – гори Почаївської, і поєднує в собі елементи міраклі, молитви, акафісту, пісні. Перспективними, на нашу думку, будуть дослідження знакового характеру твору, особливостей здійснення комунікації між усіма очевидцями чудесного та визначення концептуальних смислів Богородиці у збірці оповідань та чудес “Гора Почаївська”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус О. Чудеса у літературі Київської Русі: Монографія / Оксана Білоус. – Житомир: Рута, 2010. – 167 с.
2. Герменевтика древнерусской литературы. Сборник 12 / Институт мировой литературы РАН; Об-во исследователей Древней Руси; Отв. редактор Д. С. Менделеева. – М.: Знак, 2005. – 888 с.
3. Гора Почаевская. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1793. – 99 арк.
4. Гудима І. Молитва як елемент релігійного культу і явище культури: автореф. на здобуття наук. ступеня к. філософ. н.: спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / І. П. Гудима. – Київ. – 1996. – 20 с.
5. Левшун Л. История восточнославянского книжного слова XV–XVII вв. / Л. В. Левшун – Минск: Экономпрес, 2001. – 352 с.
6. Літературознавча енциклопедія [Текст]: у 2 т. – Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів, – К.: Видавничий центр “Академія”, 2007: М (Маадай-Кара) – Я (я-форма) 2007. – 624 с.
7. Макаров А. Світло українського бароко / А. М. Макаров. – К.: Мистецтво, 1994. – 288 с.
8. Мухесвілі М., Шрейдер Ю. Семіотика молитви / М. Л. Мухесвілі, Ю. А. Шрейдер // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 5. – С. 51-69.
9. Наливайко Дм. Становлення нової жанрової системи в українській літературі доби бароко / Дм. Наливайко // Українське бароко. Матеріали I конгресу Міжнародної асоціації українців (Київ, 27 серпня-3 вересня 1990 р). – К. – 1993. – С. 12-22.
10. Никитин В. Почитание Богоматери в русской литературе / В. Никитин // Тысячелетие почитания пресвятой Богородицы на Руси и Германии. – ФРГ. Мюнхен, 1990. – С. 186–199.
11. Овчарек Б. Поняття та еволюція літературної семіотики / Богдан Овчарек // Література. Теорія. Методологія: Пер. з польськ. С. Яковенка. / Упор. і наук. ред. Д. Уліцької. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. – 543 с.

12. Труды отдела древнерусской литературы / Академия наук СССР, Институт русской литературы (Пушкинский дом). – М.; Л.: Наука, 1934. – 1990. – Т. 22: Взаимодействие литературы и изобразительного искусства Древней Руси / ред. Д. С. Лихачев, М. А. Салмина. – М.; Л.: Наука, 1966. – 476 с.
13. Українське бароко [Текст] / кер. проекту Д. Наливайко; ред. кол. Д. Горбачов [та ін.]. – Харків: Акта, 2004. – (Бібліотека Державного фонду фундаментальних досліджень). – Т. 1. – 2004. – 636 с.
14. Ушкалов Л. Основні риси теології тексту в літературі українського бароко / Л. Ушкалов // Медієвістика. Випуск 1. – Одеса: Астропринт, 1998. – 160 с.

УДК 821.161.2-311.6.09

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ XVIII СТОЛІТТЯ В ІСТОРИЧНИХ РОМАНАХ Ю. МУШКЕТИКА ТА Р. ІВАНИЧУКА

Пінчук Т. С., к. філол. н., професор

ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Стаття присвячена дослідженню особливостей концепції людини XVIII століття в історичних романах Ю. Мушкетика та Р. Іваничука. Визначаються етнопсихологічні особливості образів, змодельованих у прозових творах письменників. Інтерпретація образів історичних романів “Гайдамаки”, “Гетьманський скарб” Ю. Мушкетика, “Орда”, “Мальви”, “Журавлиний крик” Р. Іваничука здійснюється в складному переплетінні етнічних, релігійних та інших національних традицій.

Ключові слова: художня концепція людини, характер персонажа, ментальність, інтерпретація, історичний роман.

Пинчук Т. С. ОСОБЕННОСТИ КОНЦЕПЦИИ ЧЕЛОВЕКА XVIII СТОЛЕТИЯ В ИСТОРИЧЕСКИХ РОМАНАХ Ю. МУШКЕТИКА И Р. ИВАНИЧУКА / ГЗ “Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”, Украина.

Статья посвящается исследованию особенностей концепции человека XVIII столетия в исторических романах Ю. Мушкетика и Р. Иванчука. Определяются этнопсихологические особенности образов, смоделированных в прозе писателей. Интерпретация образов исторических романов “Гайдамаки”, “Гетманские сокровища” Ю. Мушкетика, “Орда”, “Мальвы”, “Журавлиный крик” Р. Иванчука осуществляется в сложном переплетении этнических, религиозных и других национальных традиций.

Ключевые слова: художественная концепция человека, характер персонажа, ментальность, интерпретация, исторический роман.

Pinchuk T. S. THE FEATURES OF THE CONCEPT OF THE PERSON XVIII CENTURIES IN THE HISTORICAL NOVELS OF U. MUSHKETIK AND R. IVANICHUK / Luhansk Taras Shevchenko National University, Ukraine.

The article is dedicated to research of the features of the conception of the person XVIII centuries in historical novels of U. Mushketik and R. Ivanichuk. The ethnopsychology features of the characters modelled in prose of writers are determined. The interpretation of characters of the historical novels is “Haydamaks”, “Hetman treasures” of U. Mushketik, “Horde”, “Mallows”, “Spindle scream” of R. Ivanichuk realized in the difficult interlacing of ethnic, religious and other national traditions.

Key words: the art concept of the person, character of the hero, mentality, interpretation, historical novel.

Кожне суспільство певної епохи виробляє свій специфічний образ світу. Це частково фіксується у створенні власної картини історії. “Кожна епоха створює своє уявлення про історичне минуле, – писав Л. Февр. – У неї свій Рим і свої Афіни, своє Середньовіччя й свій Ренесанс” [4, с. 62]. Кожна епоха реконструює та інтерпретує минуле і таким чином витворює своє власне бачення світу. Але основою цього бачення є не довільна фантазія, а спільне розумове та психічне оснащення даної епохи. Кожне суспільство на визначеній стадії розвитку має свої специфічні умови для структурування індивідуальної свідомості: культура і традиція, мова, спосіб життя й релігійність утворюють свого роду “модель”, у межах якої і формується ментальність [2, с. 59].